

KAMAL ABDULLANIN HEKAYƏLƏRİNDƏ İNTERTEKSTUALLIQ

Açar sözlər: postmodernizm, intertekstuallıq, mif, folklor

Keywords: postmodernism, intertextuality, myth, folklore

Ключевые слова: постмодернизм, интертекстуальность, миф, фольклор

Kamal Abdulla müasir Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindəndir. O, müasir ədəbiyyatımıza yeni ruh, yeni baxış gətirmiş yazıçıdır. Müəllifin əsərlərini oxuduqca əsərlərinin fərqli, özünəməxsus istiqamətinin şahidi olur. K.Abdullanın əsərlərinin mahiyyəti ilk dəfədən başa düşülmür, əsərlərindəki qeyri-adi hadisələr, qeyri-adi süjet, motivlər, reallıqla irrealığın sintezi və s. xüsusiyyətlər oxucunu heyrləndirir. Oxucu sanki yazıçının əsərlərini oxuduqca başqa aləmə düşür. Yazıçının əsərləri ilk oxunuşdan çaşqınlıq, anlaşılmazlıq yaratsada, sonradan əsərin mahiyyəti, ideyası başa düşülür. K.Abdullanın əsərləri kütlə üçün yazılmayıb, yəni onun əsərləri kütləvi deyil, qeyri-adidir. Kütləvi olan, əlçatan, tez anlaşılan hər şey əvvəl-axır insanı bezdirə bilər. Yazıçı isə əsərlərində dərinliklərə, qaranlıqlara, müəmmalara, miflərə, reallıqlara, miflə reallığın sintezinə müraciət edir. Bu xüsusiyyətlər onun bütün yaradıcılığına hopmuşdur. K.Abdulla nəsr sahəsində böyük nailiyyətlər əldə etmişdir. Onun nəsrində hekayə janrı xüsusi yer tutur. Yazıçının hekayələri qeyri-adiliyi, rəngarəngliyi, fərqliliyi ilə seçilir. K.Abdulla postmodernist ruhlu hekayələr müəllifidir, onun hekayələrinin əsas qayəsini mifik-psixoloji mövzular təşkil edir. Yazıçı ədəbiyyatımızda intellektual ədəbiyyatın, postmodernist ədəbiyyatın nümayəndəsi kimi şöhrət qazanmışdır. Postmodernizm cərəyanı XX əsrin son onilliklərində və XXI əsrin əvvəllərində bütün dünyada geniş yayılmış, fəlsəfəni, incəsənəti, humanitar elmləri əhatə etmişdir. Azərbaycan ədəbiyyatında da postmodernist meyillər özünü göstərir. Fəxri Uğurlu, O.Fikrətoğlu, Elçin Hüseynbəyli və K.Abdullanın yaradıcılığını buna nümunə göstərə bilərik. Ədəbiyyatımızda bu cərəyan birmənalı qarşılanmamış, qəbul edilməmişdir. Azərbaycan ədəbiyyatına çox gec daxil olmasına baxmayaraq postmodernizmi alqışlayan müəlliflərdə az deyil. Tənqidçi Əsəd Cahangir postmodernizmin məlum xüsusiyyətlərini şərh edir və belə qənaətə gəlir ki, İsa Muğannanın “İdeal” romanı ədəbiyyatımızda ilk postmodernist əsərdir. Bundan başqa Yusif Səmədoğlunun “Qətl günü” romanında, Sabir Əhmədlinin “Yasaq edilmiş oyun” romanında postmodernizmə xas üslubi məqamlar vardır. Postmodernist əsərlərin özünəməxsus xüsusiyyətləri var: intertekstuallıq, haşiyəçixma, dekonstruksiya, həqiqət ünsüründən daha çox xəyalpərəstlik, əsərin sonunun naməlum olması, yazıçının sərbəstliyi, simvolik ifadə tərz, qrotesk üslubu, dünyanı kaos kimi qavramaq, söz oyunundan, dilin ifadə imkanlarından tam sərbəst şəkildə istifadə etmək, məhəlli, vulqar sözlərdən, jarqonlardan istifadə və s. Bu xüsusiyyətlər K.Abdullanın hekayələrinin əsas xüsusiyyətləridir.

Yazıcının hekayələrinin əsas xüsusiyyətlərindən biri də intertekstuallıq, hekayələrində intertekstual əlaqələrin olmasıdır. İntertekstuallıq postmodernist əsərlərin üç əsas prinsipindən biridir. K.Abdulla hekayələrində miflərə, yunan mifologiyasına istinad etmişdir ki, bu hekayələrdən biri müəllifin yaradıcılığında xüsusi yer tutan “Parisın seçimi” hekayəsidir. Müəllif bu hekayədə mifdən, yunan mifinin süjetindən, obrazlarından istifadə etmişdir. Ancaq mifdə baş verən hadisələr olduğu kimi hekayəyə gətirməmişdir, mifə yeni ruh vermişdir. Həm də yazıcının əsərlərini oxumaq oxucudan yüksək intellekt tələb edir, yəni oxucu hekayəni oxuyanda intertekstual əlaqəni özü görə bilsin. “Parisın seçimi” hekayəsində bizə mifologiyadan tanış olan obrazları-Zevs, Poseydon, Hera, Hermes, Afina, Afroditə, Apollon, Ares və s.-ni görürük. Eyni zamanda hekayədə baş verən hadisələr də bizə mifdən bəllidir. Hekayənin məzmunu belədir ki, Xironun mağarasında Peley ilə Fetidanın toyu olur. Zevs qardaşı Poseydon və digər Allahlar-Apollon, Hermes, Ares, ilahələr Afroditə, Afina, Hera-hər kəs toya yığışır. Toy gözəl keçir, mübahisəsiz, dava-dalaşsız. Məclisdəkilər Zevsə maraqlı əhvalatlar danışirlər, ancaq toya bir ilahə qatılmamışdır, bu nifaq ilahəsi Erida idi. Hera Zevsə demişdi ki, Eridanı toya dəvət etməyə, çünki Erida insanlar arasında nifaq salırdı. Toy keçirilən zaman Erida ətraf-ələmi paxıllıq, kin, nifrətlə seyr edir və “qisas” barədə düşünür. İlahələrin arasına münəqişə salmaq üçün Hesperidlər bağından bir qızıl alma dərib gətirir, üzərində “gözəllərin gözəlinə çatacaq” yazılmışdır. Beləde olur ilahələr arasına nifaq düşür. Zevs deyir ki, bunu Allahlar yox, bəni insan həll edəcək. Seçim məhz insana verilir. Bunun üçün Parisı seçirlər ki, almanı ilahələrdən birinə versin. İlahələr bunun müqabilində Parisə hədiyyə vəd edirlər. Afina vəd edir ki, dünyanın ən müdrik adamı olacaqsan, Afroditə deyir ki, dünyanın ən gözəl qadınına, yəni Yelenaya qovuşacaqsan, Hera isə bütün Asiyaya, Troyaya hökmran olacaqsan. Bunlar bizə mifdən bəlli idi. Paris hekayənin sonunda almanı Heraya verir və əvəzində Troyaya hökmdarlıq etməyə başlayır. Hekayənin sonluğu mifdən fərqlənir, beləki, mifdə alma gözəllik ilahəsi olan Afroditəyə verilir, amma yazıçı almanı Heraya verir. Müəllifin sonluğu məhz bu şəkildə bitirməsi təsadüfi deyil, qanunauyğunluğun nəticəsidir. Min illər boyunca hakimiyyət insana arzusunda olduğu hər şeyi qazandıra bildi-o, dünyadakı ən gözəl qadınlara da sahibləndi, qüdrəti sayəsində ağıllı görünməyi də bacardı.

K.Abdullanın ümumbəşəri dəyərləri əks etdirən hekayələrinin mövzusu, əsasən, antik ədəbiyyat, mifologiya və folklordan götürülür. Bütün bu hekayələr onun bədii təxəyyülünün məhsuludur. Yazıcının hekayələrini oxuduqca müəllifin iç dünyasının yeni qatları, düşüncələri açılır. Əslində müəllifin hekayələrindəki hadisələr real həyat hadisələridir, mayasına bir az mifologiya, fantastika qatılmış real hadisələr. Müəllif əsatirlərə, mifologiyaya müraciət etməklə müasir həyatımızın problemlərini işıqlandıрмаğa çalışır. Yazıcının yaradıcılığında maraq doğuran hekayələrdən biri də “Dəvə yağışı” hekayəsidir. Bu hekayədə fantastik, qeyri-adi hadisələr baş verir. Beləki, “Bu gün axşam xəbərlərin sonunda hava haqda məlumatı bütün şəhər dinlədi və rahatlıqla köks ötürdü. Sabah-xəbərdə deyilirdi-göydən yerə dəvə yağacaq. İki gün əvvəl göydən yerə şir yağmışdı və bu daha təhlükəli idi” [1, s.10]. Hekayədə sirli-sehirli mühitin olduğunu görürük. “Dəvə yağışı” hekayəsi yazıcının fantaziyası əsasında yazılmışdır. Çünki göydən yerə dəvə, şir

yağır və bu dövə, şirlər insanlarla danışır, ünsiyyət qururlar. “Söz sənəti özünün elə bir mərhələsinə yetişib ki, gerçəkliyi olduğu kimi əks etdirən əsərlər oxucuda bir o qədər maraq doğurmur. Hadisələrin mistik çalarlarla zənginləşdiyi, oxucunu dalınca çəkib çıxmazlara salan əsərlər daha oxunaqlı və maraqlıdır” [4]. Hekayədə təsvir olunur ki, Yaradanın yaratdıqlarına rəhməti olan yağış öncə şir şəklində yağır. Hekayədə şir güc, qüdrət simvolu kimi göstərilir. Lakin öz hiyləsi ilə şirdən də güclü olan insan onları qəfəsə salır. Sonra göydən dövə yağır. Ovsunçular bütün hekayə boyu çalışırlar ki, şirləri, dövələri qəfəsə salsınlar və bunun üçün müxtəlif təkliflər irəli sürülür. Bu təkliflər arasında ən qəddarı “Xəz-Dəri-Kürk” yəni, şirləri öldürüb dərilərini ixrac etmək idi. Hekayədə başqa bir fantaziya “Səhrada gəmi son zamanların ən dəbdə olan, ən sevilən virvizual filmi idi. İçinə cürbəcür heyvanlar dolmuş gəmi səhra ilə qumluqda üzür və sənin istəyinlə televizor ekranından keçib birbaşa otağın içinə girə bilirdi”, “Ana öz qərarını verdi. Nə edə bilirik ?-beynindən Babaya sensorlu məlumat göndərdi”. Hekayədə insanlar hiylə vasitəsi ilə həm şirləri, həm də dövələri qəfəsə sala bilirlər. Sonra dövələri Ay tərəfdən düz heyvanxananın qapısına can Ay zolağı açılır ki, o zolaqla bayaqdan cıvıqları çıxmayan və indi, nəhayət ki, asudə nəfəs alan dövələri Aya yola salmağa başladılar. Göydən enən dövələri elə göyə qaytarırlar. Çünki Ay saflıq və təmizlik simvoludur. Elə bu vaxt şirlər insanların onları aldatdığını başa düşürlər “Xəyanət! Xəyanət! Savanna yalanmış. Ovsunçular gəlir. Bizi aldatdılar”. Hekayədə göstərilir ki, dövənin gözlərində yaş axır və bu yaş şirləri ovsundan çıxarır və qəfəsdən azad olurlar. Şirlər uşaq və dövəni əhatəyə almışdılar və şirlərin çoxu “bizi aldatdılar-intiqam, intiqam !”-deyə finxırırmış. Faciənin qarşısı isə gözlənilməz şəkildə öz-özünə alınmışdı. Hekayənin sonunda şirlər “Biz gedirik. İnsanlar bizi aldatdılar. Biz gedirik və birdə yağış kimi insanların şəhərinə yağmağı mən əbədiyyən şirlərə qadağan edirəm”. Yazıçı bununla yalan, xəyanət, dönüklüyün, insan xarakterinə mənsub olduğunu, insanın öz nəfsinə qul olduğunu göstərir. Yazıçı fantaziyaları, sehirlil hadisələri təsvir etməklə əslində müasir cəmiyyətimizdəki problemlərə toxunur.

K.Abdullanın nəsril, bütün yaradıcılığı çağdaş ədəbiyyatımızın inkişafında böyük rol oynamışdır. Yazıçı elmi yaradıcılıqla bərabər, bədii yaradıcılıqla da məşğul olmuş, pyesləri, hekayələri, romanları, şeirləri ilə Azərbaycan ədəbiyyatını zənginləşdirmiş və bu əsərlər ona dünya şöhrəti qazandırmışdır.

Ədəbiyyat

- 1.K.Abdulla “Hekayələr” Mütərcim nəşriyyatı Bakı 2008
- 2.K.Abdulla “Kədərli seçmələr” (şerlər, tərcümələr, esselər, hekayələr, pyeslər) Bakı Mütərcim 2002
3. K.Abdulla “Labirint” (hekayələr) Qanun nəşriyyatı Bakı 2012
- 4.Mətanət Vahid “Kamal Abdullanın Labirinti” 525-ci qəzet 12may 2012-ci il
5. M.Vahid “Səhvlərimizdən edam kürsüsünə gedən yol” Ədəbiyyat qəzeti 7noyabr 2015-ci il səh.7

Summary

Intertextuality in Kamal Abdulla's stories

Kamal Abdulla has played a great role in the development of modern Azerbaijani literature. Stories have a special place in his literary career. He is the author of postmodern stories, intertextuality is one of the main characteristics of his stories.

Резюме

Интертекстуальность в историях Камал Абдуллы

Камал Абдулла играет большую роль в развитии Азербайджанской литературы. В его творчестве специальное место занимает исторический жанр. Он автор пост-модернистских историй, интертекстуальность главный особенность его историй.

*Rəyçi: fil.f.d., dos. D.Zeynalova
ADU-nun Azərbaycan dili
və ədəbiyyatı kafedrasının
06.02.2017-ci il tarixli iclasının
07 sayılı protokolundan çıxarış.*

Daxil olma tarixi: 05.04.2017

